

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

ΠΕΡΙ «ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ» ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥ....

Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Διευθύντρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου

Τις τελευταίες ημέρες η ελληνική κοινωνία συνταράχθηκε από την τραγική εξέλιξη της εξαφάνισης του σπουδαστή Βαγγέλη Γιακουμάκη, ο οποίος φαίνεται πως ήταν θύμα βάνουσου εκφοβισμού στο περιβάλλον της σχολής του. Πριν λίγα χρόνια, η ίδια κοινωνία συνταρασσόταν από μια αντίστοιχη περίπτωση που έλαβε χώρα σε μια άλλη μικρή κοινωνία, εκείνη της Βέροιας, μέσα από την εξαφάνιση του «μικρού Άλεξ». Εξάλλου, πριν λίγες εβδομάδες, ένας 9χρονος μαθητής στη Μυτιλήνη υπέστη βαρύ τραυματισμό όταν οι συμμαθητές του τον κρέμασαν στη μπασκέτα του σχολείου του. Αυτά είναι μερικά μόνο από τα πολυάριθμα περιστατικά κακοποίησης ανηλίκων ή νέων ατόμων από συμμαθητές ή συμφοιτητές τους που είδαν το φως της δημοσιότητας και στα οποία δεν εξαντλείται, δυστυχώς, η πραγματική έκταση του φαινομένου. Ενός φαινομένου το οποίο θα πρέπει να μελετηθεί με τον απαραίτητο επιστημονικό ορθολογισμό για να προληφθεί και να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά. Τα παρακάτω σημεία είναι βασικά στην προοπτική αυτή:

A) Ο ρόλος του σχολείου

Το σχολείο σε κάθε σύγχρονη κοινωνία έχει αναλάβει ένα σύνθετο ρόλο, ο οποίος πέραν της μάθησης αποσκοπεί και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και της ψυχικής υγείας των παιδιών, των εφήβων και των νέων, σύμφωνα με όσα περιλαμβάνει και η *Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού*, στη βάση του σεβασμού των αρχών της ισότητας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου που επιτρέπουν μια ειρηνική κοινωνική συμβίωση με όριο της ατομικής ελευθερίας το σεβασμό των δικαιωμάτων των λοιπών κοινωνικών μελών. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος του σχολείου και των εκπαιδευτικών μπορεί να αποδειχθεί καθοριστικός τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση φαινομένων σχολικής βίας.

B) Η σχολική βία

Οι εκδηλώσεις βίας στο σχολικό περιβάλλον δεν είναι κάτι καινοφανές. Αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που επηρεάζεται από γενικότερους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, όπως η οικονομική κρίση, η ανεργία, η οικογένεια κλπ. Με τον σύγχρονο όρο

bullying, εννοούμε τον σχολικό εκφοβισμό, δηλαδή την επαναλαμβανόμενη υποβολή ενός μαθητή σε αρνητικές καταστάσεις από έναν ή περισσότερους συμμαθητές του, σύμφωνα με τον κοινά αποδεκτό ορισμό του D. Olweus (*Understanding children's worlds: Bullying at school. What we know and what we can do*, Oxford: Blackwell Publishing, 1993). Χαρακτηριστικά αυτού του εκφοβισμού είναι ότι είναι απρόκλητος, επαναλαμβανόμενος, ασκείται τον πιο ισχυρό (ή «νταή») προς ένα θεωρούμενο ως αδύναμο (το «θύμα») και αποσκοπεί στην πρόκληση φόβου ή πόνου. Από την κατάσταση αυτή αντλείται κάποιος «όφελος» για τον δράστη (όπως ευχαρίστηση και κοινωνικό κύρος) και κάποια βλάβη για το θύμα (δυσφήμιση, στιγματισμός, σωματική ή ψυχική βλάβη).

Ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο μπορεί να λάβει άμεσες ή έμμεσες μορφές. Σε αυτές τις μορφές συμπεριλαμβάνονται η σωματική, λεκτική, συναισθηματική επίθεση αλλά και ο ηλεκτρονικός (διαδίκτυο, κοινωνικά δίκτυα) ή σεξουαλικός εκφοβισμός.

Γ) Παράγοντες *bullying*

Το *bullying* ασκείται τις περισσότερες φορές μεταξύ αγοριών και εξελίσσεται σε αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ηλικία. Σύμφωνα με έρευνα του Βρετανικού Συμβουλίου (*British Council, New research gives childrens view of school in Europe, 2008, διαθέσιμη στο www.britishcouncil.org/europe_press_release_-_290208-2.doc, τελευταία επίσκεψη 11/1/2012*) για τους λόγους για τους οποίους ορισμένα παιδιά προχωρούν σε βίαιη και εκφοβιστική συμπεριφορά εναντίον των συμμαθητών τους, στην οποία συμμετείχαν 47 σχολεία της Ευρώπης, διαπιστώθηκε πως οι μεγαλύτερες «αφορμές» εκφοβισμού δίνονται από εξωτερικά ατομικά χαρακτηριστικά (39%), κάποια αναπηρία (34%), το χρώμα του δέρματος (30%), τον τρόπο ένδυσης (30%), τη γλώσσα ομιλίας (27%), τη φυλετική προέλευση (27%), την κοινωνική διαφοροποίηση (25%), τη θρησκεία (18%) και το φύλο (12%).

Δ) Οικογένεια, ΜΜΕ, κοινωνία

Ο περίγυρος διαδραματίζει επίσης καθοριστικό ρόλο με διττή δράση (ωθητική ή ανασταλτική). Είτε πρόκειται για την οικογένεια είτε για το κοινωνικό περιβάλλον, ο περίγυρος διαμορφώνει το πλαίσιο ανοχής παρόμοιων συμπεριφορών, τους παράγοντες που εξηγούν την υιοθέτησή τους και αντίστοιχα την απόδοση της ταυτότητας του επίδοξου θύματος. Είναι το πλαίσιο κανόνων και αξιών που διαμορφώνει ακραίες μορφές βίας και είναι ταυτόχρονα οι «ζώνες αυτορρύθμισης» που δεν βοηθούν ή δεν επιτρέπουν ενίοτε την

πάταξη παρόμοιων συμπεριφορών. Είναι όλοι οι «θεατές» που αποκτούν «φωνή» μόνο μετά την αποκάλυψη των συμβάντων και ποτέ πριν. Είναι τα ΜΜΕ που ανάγουν σε πρώτο θέμα τα περιστατικά με «τραγικό τέλος». Είναι και οι «ειδήμονες» που αξιολογούν τα γεγονότα εκ του αποτελέσματος.

Ε) Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς

Καταλυτικός παράγοντας για την παραπομπή παρόμοιων συμπεριφορών είναι η εμπιστοσύνη των θυμάτων και της κοινωνίας γενικότερα στους «θεσμούς»: το σχολείο, την αστυνομία, τη δικαιοσύνη κ.ά. Όταν, λοιπόν, αναφερόμαστε με μεγάλη ευκολία στην ανάγκη να «σπάσει η σιωπή» θα πρέπει να προβληματιζόμαστε για το τι θα ακολουθήσει μετά από αυτό και εφόσον η αναφορά τόσο σοβαρών και «ευαίσθητων» θεμάτων δεν βρει ευήκοα και κατάλληλα ώτα.... Τότε μήπως είναι χειρότερα;

Όλα αυτά δημιουργούν την εντύπωση ότι η κοινωνία μας δεν έχει αποφασίσει να αντιμετωπίσει προληπτικά τέτοιες συμπεριφορές και αναμένει κάθε φορά την όποια «τιμωρία» των δραστών. Και βέβαια, ο εκφοβισμός δεν περιορίζεται μόνο στο σχολικό περιβάλλον αλλά εκδηλώνεται σε όλες τις «μικρές» κοινωνίες, της εργασίας ή ακόμα και της κοινότητας ή της γειτονιάς. Στις περιπτώσεις αυτές που η ανοχή και η αδράνεια του περίγυρου επιτρέπει σε διαφόρων ειδών «νταήδες» να εκφοβίζουν και να παραβιάζουν κάθε κανόνα δικαίου και δικαιοσύνης, τότε ο περίγυρος γίνεται συνυπεύθυνος για τις συνέπειες αυτής της κατάστασης. Αντί, λοιπόν, για ευχολόγια και εκ των υστέρων «καταδίκες» και κάθε μορφής «αυτοδικίες» θα πρέπει να αναληφθούν οι ευθύνες που αναλογούν σε όλους τους συμμετέχοντες ατομικά ή θεσμικά στις μικρές ή μεγάλες κοινωνίες του «εκφοβισμού».

Δρ.Αναστασία Χαλκιά

Κοινωνιολόγος, Εγκληματολόγος, Επιστ.Συνεργάτις στο ΠΜΣ Εγκληματολογίας

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η υπόθεση του νεαρού αυτόχειρα παραμένει νομικά «ορφανή» από ενόχους, συνεργούς, ηθικούς αυτουργούς, δίπλα σε πολλές άλλες παρόμοιες και ανόμοιες. Η υπόθεση αυτή σήμερα έχει μόνο ένα θύμα και μία κοινωνία που δεν θέλησε ή δεν μπόρεσε να προστατεύσει ένα μέλος της.

Στο μυαλό μου, αν και δεν τις άκουσα ποτέ, αφού μόνο διάβασα γι αυτές, ηχούν οι μπαλωθιές που συνόδευσαν το νεκρό σώμα. Η μία βία πάνω στην άλλη, η βία των προσβολών, του εξευτελισμού, της αυτοχειρίας, η βία των όπλων. Συμβολικές και πραγματικές, εσωτερικευμένες και εξωτερικευμένες, σφιχτοδεμένες από παλιά, σαν τίποτα να μην συνέβη, σαν τίποτα να μην άλλαξε.

Αντί άλλων, παραθέτω απόσπασμα από ποίημα που μνημόνευσαν, με αφορμή την υπόθεση αυτοχειρίας, εκλεκτοί φίλοι εγκληματολόγοι, με την ευχή, όπως μας λέει ο ποιητής, η επόμενη κραυγή να είναι για μια «γέννηση» και όχι για έναν θάνατο:

"Ποτέ δε φεύγουν τα νεκρά παιδιά απ' τα σπίτια τους,
τριγυρίζουν εκεί,
μπλέκονται στα φουστάνια τής μητέρας τους
την ώρα που εκείνη ετοιμάζει το φαΐ κι ακούει το νερό να κοχλάζει
σα να σπουδάζει τον ατμό και το χρόνο.
Πάντα εκεί -
Και το σπίτι παίρνει ένα άλλο στένεμα και πλάτεμα
σάμπως να πιάνει σιγαλή βροχή
καταμεσής καλοκαιριού, στα ερημικά χωράφια.
Δε φεύγουν τα νεκρά παιδιά.
Μένουν στο σπίτι
κι έχουν μια ξέχωρη προτίμηση να παίζουν στον κλεισμένο διάδρομο
και κάθε μέρα μεγαλώνουν μέσα στην καρδιά μας,
τόσο
που ο πόνος κάτω απ' τα πλευρά μας,
δεν είναι πια απ' τη στέρηση
μα απ' την αύξηση.
Κι αν κάποτε οι γυναίκες βγάζουν μια κραυγή στον ύπνο τους,
είναι που τα κοιλοπονάνε πάλι."

Γ.Ρίτσος

***Ελένη Βάλθη, Πολ.Επιστήμων, φοιτήτρια στο ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου
Πανεπιστημίου***

Στη σημερινή εποχή το φαινόμενο της βίας σε οποιαδήποτε μορφή (λεκτική, σωματική) έχει επεκταθεί σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Ιδιαίτερα έντονα φαινόμενα βίας παρατηρούνται κυρίως στα ανήλικα άτομα στο χώρο του σχολείου αλλά όπως αποδείχτηκε πρόσφατα λαμβάνουν χώρα ακόμα σε διάφορες σχολές μεταξύ των φοιτητών με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον φοιτητή Βαγγέλη Γιακουμάκη. Λαμβάνοντας υπόψη την τραγική αυτή ιστορία και φυσικά ακόμα περισσότερες οι οποίες δεν έχουν δημοσιοποιηθεί, είναι επιτακτική ανάγκη της κοινωνίας αλλά και των ίδιων των θεσμών της (σχολείο, αστυνομία, οργανώσεις υποστήριξης ανήλικων και νέων που υφίσταται bullying) να μην αντιμετωπίσει το φαινόμενο αυτό περιστασιακά αλλά ν' ασχοληθεί συστηματικά, μεθοδικά και με την υπευθυνότητα που επιβάλλουν οι περιστάσεις προκειμένου να επιτευχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η πρόληψη τέτοιων φαινομένων.

***Γεωργία Γιαννακού, Κοινωνιολόγος- Δευτεροετής φοιτήτρια στο ΠΜΣ Εγκληματολογίας
Παντείου Πανεπιστημίου***

Ο σχολικός εκφοβισμός ως πολυσύνθετο φαινόμενο χρήζει ενδελεχούς διερεύνησης, εξαιτίας του γεγονότος πως συνδυάζει όλες τις μορφές κακοποίησης (ψυχολογική/συναισθηματική, λεκτική, σωματική, ακόμη και σεξουαλική- σπανιότερα εκδηλώνεται μόνο με ως λεκτική και ψυχολογική βία) και της δυνατότητας άσκησης του και μέσω του διαδικτύου, λόγω της κυριαρχίας των ηλεκτρονικών μέσων στην καθημερινότητα των νέων. Στην ελληνική κοινωνία το Bullying παρουσίασε μια 'καθυστερημένη εγκληματοποίηση', καθώς στις συνειδήσεις του κοινωνικού συνόλου αποτυπώνονταν ως "πείραγμα", "παιχνίδι", ακόμη και ως "τρόπος επικοινωνίας των παιδιών μεταξύ τους". Η τεταμένη κοινωνική ανησυχία των Ελλήνων προς το συγκεκριμένο φαινόμενο είναι αρκετά πρόσφατη και η οποία γίνεται έκδηλη κυρίως μέσω των ΜΜΕ, χωρίς ωστόσο να σημαίνει απαραίτητα πως αυτό προέκυψε εξαιτίας πραγματικής έκρηξης του φαινομένου. Τέλος, ως προς τον μαθητή ή τη μαθήτρια που δέχεται εκφοβισμό μέσα από το σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να σημειωθεί πως δεν πρόκειται απαραίτητα για άτομο "αδύναμο" με την έννοια της ύπαρξης σωματικών ή νοητικών μειονεξιών, παρά θα πρέπει να θεωρείται ως "ευάλωτο", δηλαδή παιδί που δε διαθέτει τα απαραίτητα "κοινωνικά και ψυχολογικά εφόδια" για να αντιμετωπίσει την επίθεση που δέχεται.

Αικατερίνη Καλαφάτη – Μιχαηλάκη

Κοινωνιολόγος- Δευτεροετής φοιτήτρια στο ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου

Πανεπιστημίου

Κατά τη γνώμη μου, θεωρώ πολύ σημαντική, πέρα από την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας ολόκληρης με ενημερωτικές εκστρατείες για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας, την πολύ στενή σχέση και συνεργασία των γονέων με τους δασκάλους και τους καθηγητές με στόχο να χτιστεί μία σχέση εμπιστοσύνης και κατανόησης (είναι πολλές οι φορές, που όταν ενημερώνονται γονείς ότι το παιδί τους συμπεριφέρεται επιθετικά, αντιδρά αρνητικά και με αμφισβήτηση προς το σχολικό περιβάλλον). Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθεί ότι η επιθετικότητα και η αναγνώριση μπορεί να εξωτερικευτεί και με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους όπως η διεκδικητικότητα, πρωτοβουλία, θάρρος της γνώμης, δημιουργικότητα, επιθυμία για μάθηση και άλλα. Στις περιπτώσεις της σχολικής βίας, η επιθετικότητα και η δύναμη αυτή διαστρεβλώνονται και γίνονται μέσο επιβολής. Η εμφάνιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, δεν αποδίδεται βέβαια μόνο στην αιτιολογική της σχέση με τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου, αλλά απαιτείται ο συνδυασμός πολλών παραγόντων για το σχηματισμό της τελικής προσωπικότητας του ατόμου. Υπάρχουν ψυχολογικοί παράγοντες κοινωνικοί, πολιτισμικοί, περιβαλλοντικοί αλλά και βιολογικοί.

Επίσης, τα «τρίτα» παιδιά όπως αναφέρονται αλλιώς οι υπόλοιποι μαθητές, παίζουν πολλές φορές ρόλο καθοριστικής σημασίας για τη συνέχιση του εκφοβισμού ανάλογα με τη θέση που θα υιοθετήσουν «ενθάρρυνση, αδιαφορία ή αποδοκιμασία». Μέσω συγκεκριμένων διαδικασιών (καλές πρακτικές) τα παιδιά μαθαίνουν να αντιδρούν σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού αλλά και να νοιώθουν υποχρεωμένα να λάβουν θέση ως προς αυτά.

Τέλος, θεωρώ πολύ σημαντικό τον τρόπο προσέγγισης των παιδιών που θυματοποιούνται αλλά και των θυτών, από τους δασκάλους/καθηγητές. Ο αυστηρά τιμωρητικός χαρακτήρας προσέγγισης μόνο αρνητικά αποτελέσματα μπορεί να επιφέρει. Αντιθέτως, οι «ανθρωπιστικές» προσεγγίσεις, πάνω στις οποίες έχουν αναπτυχθεί πολλές καλές πρακτικές στο εξωτερικό αλλά και στον ελληνικό χώρο έχουν παρουσιάσει ένα πολύ καλό ποσοστό βελτίωσης.

Το bullying δεν έχει ηλικία και όρια. Κι εάν έχει, είναι δυσδιάκριτα. Από το απλό σπρώξιμο στο δημοτικό μεταξύ παιδιών μέχρι και τα όρια προσβολής για οτιδήποτε και οπουδήποτε ανάμεσα σε ενήλικες. Πλέον, η χρήση του όρου πραγματοποιείται σε πολλαπλά επίπεδα και οι σημασίες που αποδίδονται κάθε φορά υποδηλώνουν και την αλλαγή στο περιεχόμενό του. Ίσως, όμως, το θέμα να βρίσκεται πιο πριν ακόμα κι από τη πρόληψη. Η ρίζα όλων των προβλημάτων στη χώρα μας είναι η ελληνική νοοτροπία. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν και υπάρχουν οι κοινωνικές σχέσεις στη καθημερινότητα επηρεάζουν τον τρόπο λειτουργίας των επίσημων και των ανεπίσημων φορέων άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Στον άτυπο κοινωνικό έλεγχο περιλαμβάνεται η οικογένεια, το σχολείο και οι σχέσεις που συνάπτουν οι άνθρωποι μεταξύ τους. Σημαντικό ρόλο, όμως, παίζει η πολιτισμική - τοπική κουλτούρα, οι παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα που έχουν υποστεί αλλοίωση έχοντας πέσει θύματα κι αυτά εκμετάλλευσης μέσα από το πέρασμα του χρόνου. Έτσι, ορισμένα ήθη και έθιμα υπερισχύουν πολλές φορές έναντι της ανθρώπινης ζωής. Σχεδόν όλη η Ελλάδα έχει εξαγριωθεί με την υπόθεση του Βαγγέλη Γιακουμάκη γιατί ανέδειξε τις βασικές υστερήσεις της ελληνικής κοινωνίας μέσα από τους βασικούς της εκπροσώπους: έλλειψη παιδείας (εκπαίδευση), διαφθορά (οικονομικός τομέας), συγκάλυψη, αποπροσανατολισμός (επιφανειακή δημοσιογραφία) και ρατσισμός σε οποιονδήποτε διαφορετικό και κοινωνικά ευάλωτο.

Για να υπάρξει πρωτογενής πρόληψη σε μια κοινωνία με αξιακή και οικονομική κρίση, θα πρέπει να ενισχυθούν στη πράξη ανθρώπινες αξίες που έχουμε ξεχάσει πως υπάρχουν. Να γίνει αντιληπτό και πλήρως κατανοητό πως η βία φέρνει βία, είναι ένας φαύλος κύκλος, ένα ψυχολογικό και κοινωνικό αδιέξοδο (απομόνωση και κοινωνικός αποκλεισμός εν τέλει) μιας επανειλημμένης στιγματιστικής διαδικασίας τόσο για το θύμα όσο και για το θύτη. Το bullying με όλες τις μορφές του και τις διαστάσεις του (λεκτική και ψυχολογική βία μέχρι σωματική κακοποίηση) δεν θα σταματήσει να υπάρχει, εάν, ο φορέας στον οποίο εμφανίζεται κυρίως, δηλαδή, το εκπαιδευτικό σύστημα δεν λάβει μέτρα κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης μέσα στα σχολεία. Ωστόσο, θα πρέπει το προσωπικό αυτής της υποστήριξης να απαρτιστεί απο εξειδικευμένους επιστήμονες σχετικούς αποκλειστικά και μόνο με το φαινόμενο, καθώς οι συνέπειες, μπορεί να καταλήξουν σε τραγικά αποτελέσματα.

Λαδικού Ματίνα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

“... Εικόνα σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω.” Γ. Καζαντζάκη

Οι αναπαραστάσεις της βίας εμφανίζονται σε αρκετές εκφάνσεις της καθημερινής μας ζωής και των διαπροσωπικών μας σχέσεων. Οι ανήλικοι μέσω της μάθησης και της μίμησης, ακολουθούν τα πρότυπα τα οποία η κοινωνία κατασκευάζει, υιοθετώντας βίαιες συμπεριφορές απέναντι στους πιο “αδύναμους” συμμαθητές τους, με σκοπό την κυριαρχία και την επίδειξη ισχύος. Ολοένα και συχνότερα, περιστατικά bullying βλέπουν το φως της δημοσιότητας προκαλώντας το κοινό αίσθημα. Η οικογένεια, και στη συνέχεια το σχολείο, είναι οι δύο πιο σημαντικοί πυλώνες κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης της προσωπικότητας των παιδιών. Επομένως, η συναισθηματική στήριξη και κάλυψη των ανηλίκων από γονείς και εκπαιδευτικούς είναι αναγκαία, προκειμένου τα παιδιά να αποκτήσουν μια υγιή σκέψη και συμπεριφορά απέναντι στους συμμαθητές και αργότερα συνανθρώπους τους. Ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί η ίδια προσοχή, τόσο στα παιδιά θύματα όσο και στα παιδιά θύτες, καθώς και οι ανήλικοι οι οποίοι θυματοποιούν, είναι συχνά και οι ίδιοι θύματα βίας. Η πρόληψη πρέπει να αντικαταστήσει τις μέχρι τώρα, κατασταλτικού χαρακτήρα, τακτικές του κρατικού και κοινωνικού μηχανισμού. Είναι λυπηρό να βρισκόμαστε κάθε φορά αντιμέτωποι με την τραγική κατάληξη τέτοιων περιστατικών, ενώ γνωρίζουμε πολύ καλά πως μπορούμε να δράσουμε πριν συμβεί το ανεπανόρθωτο. Η παθητική βία, η αδιαφορία για το τι συμβαίνει γύρω μας και η τάση του ωχαδερφισμού, θα πρέπει να περάσουν πλέον στο παρελθόν και να υποδεχθούμε μια νέα εποχή, όπου θα μπορούμε να προστατεύσουμε τους πιο ευαίσθητους κρίκους της κοινωνίας μας.

Νίνα Μιχαλοπούλου.

Κοινωνιολόγος, Φοιτήτρια του Π.Μ.Σ. Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Το Bullying, ή αλλιώς ο σχολικός εκφοβισμός, σίγουρα δεν αποτελεί ένα νέο κοινωνικό φαινόμενο. Ωστόσο πολλά από τα χαρακτηριστικά που εμφανίζει στις μέρες μας συνδέονται άμεσα με τις σχέσεις που διαμορφώνονται στις σύγχρονες κοινωνίες. Εκτός από τις μορφές σωματικής βίας, τα σύγχρονα μέσα και η τεχνολογία ενισχύουν και τις μορφές

ψυχολογικού εκφοβισμού που πολλές φορές γίνεται με έμμεσο τρόπο με αποτέλεσμα να εμφανίζονται επιπλέον δυσκολίες όσον αφορά τον εντοπισμό του και κατά συνέπεια την αντιμετώπισή του. Με αφορμή το πρόσφατο γεγονός της Ελληνικής επικαιρότητας, με την γνωστή τραγική κατάληξη της αυτοκτονίας νεαρού φοιτητή, αναγκαιότητα αποτελεί αρχικά μια προσέγγιση η οποία να χαρακτηρίζεται από ευαισθησία και επιστημονική οπτική και όχι από συναισθηματισμό και αφορισμούς. Οι αντιδράσεις της Ελληνικής κοινωνίας, χαρακτηρίζονται συχνά από άκραιο συναισθηματισμό αλλά από έλλειψη ουσιαστικής ευαισθησίας. Η πραγματική ευαισθητοποίηση σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο και κυρίως η κατεύθυνση που έχει σαν άξονα την σωστή λειτουργία των θεσμών και κατά συνέπεια την ενίσχυση της εμπιστοσύνης σ' αυτούς, θα αποτελούσε ίσως ένα πρώτο ουσιαστικό βήμα για την αντιμετώπιση του φαινομένου σε επίπεδο πρόληψης.

Παυλίνα Μωραΐτη, Κοινωνιολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Bullying: Σχολικός εκφοβισμός. Δυο λέξεις που κρύβουν τελικά οργή και μίσος. Ύστερα από το θάνατο του σπουδαστή Βαγγέλη Γιακουμάκη, η απόδοση του όρου πήρε τεράστιες διαστάσεις. Παρατηρούμε περιστατικά εκφοβισμού, εκβιασμού και βασανισμού ψυχολογικού και σωματικού από μαθητές και φοιτητές, γεγονός που καταδεικνύει την εποχή της κοινωνικής κρίσης την οποία διανύουμε. Το μέγεθος του προβλήματος είναι μεγάλο. Τόσο μεγάλο ώστε να ακούμε καθημερινά παρόμοια φαινόμενα, ακόμα και σε άλλους χώρους, όπως είναι ο εργασιακός χώρος. Τόσο μεγάλο ώσπου -σύμφωνα με την αστυνομία και την ιατροδικαστική απόφαση- ο σπουδαστής να οδηγηθεί στην αυτοκτονία. Όποιο και να είναι το προφίλ του θύτη, του θύματος ακόμα και του παρατηρητή περιστατικών βίας, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη της αντιμετώπισης του φαινομένου. Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το άρθρο 312 του Ποινικού Κώδικα, θα επιβάλλεται ποινή τουλάχιστον 6 μηνών φυλάκισης σε όποιον διαπράττει bullying. Θα τιμωρείται και όποιος κακόβουλα δεν απέτρεψε, ως όφειλε, την κακομεταχείριση. Η καταστολή του φαινομένου ίσως να λειτουργήσει προληπτικά και να αποτρέψει μελλοντικά περιστατικά εκφοβισμού. Θεσμοί όπως η οικογένεια και το σχολείο παίζουν επίσης καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση του φαινομένου. Θεσμοί που

όπως φαίνεται έχουν κλονιστεί. Ο Γιώργος Σεφέρης είχε πει κάτι διαχρονικό: «Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει ν' αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και να βρίσκεται».

Συρμαλή Ελένη

απόφοιτη Φ.Π.Ψ - κατεύθυνση Ψυχολογία

φοιτήτρια ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Σαφέστατα το σχολείο αποτελεί σημαντικό παράγοντα αποτροπής ή εκδήλωσης του bullying. Οι επίσημοι φορείς θα πρέπει να μεριμνήσουν και να «εξοπλίσουν» τα σχολεία με ομάδες επιστημόνων, οι οποίοι είναι σε θέση να ανταποκριθούν στον ρόλο της συμβουλευτικής των παιδιών και των γονέων τους. Επιπλέον είναι απαραίτητος ο συχνός έλεγχος από τα αρμόδια υπουργεία, για να εξακριβωθεί μετέπειτα, η σωστή λειτουργία των παραπάνω ομάδων. Ωστόσο θα πρέπει να τονίσουμε και τον ρόλο του γονεϊκού περιβάλλοντος σχετικά με το φαινόμενο καθώς και των Μ.Μ.Ε. Οφείλουμε να δεχτούμε καταρχήν ότι η επιθετικότητα είναι ως ένα βαθμό εγγενές χαρακτηριστικό. Η εκμάθηση όμως διαχείρισής της και ελέγχου της, βαραίνει κυρίως τους γονείς, οι οποίοι δημιουργούν και τις πρώτες στενές σχέσεις (ειδικά η μητέρα- σχέσεις προσκόλλησης) με τα παιδιά. Από την μια μεριά όσον αφορά τους δράστες, αν ανατρέξουμε σε μια γνωστική ερμηνεία θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η έκθεση από πολύ μικρή ηλικία στη βία, η θέαση της βίας, είναι δυνατόν να ενεργοποιήσει στο μέλλον αντικοινωνική συμπεριφορά. Τα πειράματα του Bandura (1961) για την μίμηση της επιθετικότητας αναδεικνύουν την τάση των μικρών παιδιών να μιμούνται την ζωντανή συνθήκη (τη βία που εκφράζει ένας ενήλικας ζωντανά μπροστά τους) δηλαδή την καθημερινότητα που βιώνουν και σε δεύτερο επίπεδο (σε χαμηλότερα ποσοστά) την δραματοποιημένη βία. Επίσης η θέαση πραγματικών περιστατικών βίας απέχει έτη φωτός από το παιχνίδι με όπλα. Σε σχέση με τα θύματα οι γονείς οφείλουν να «επιτρέψουν» στο παιδί να αυτοπροσδιοριστεί, να οπλιστεί με αυτοπεποίθηση και να «εκπαιδευτεί» να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους καταστάσεις απευθυνόμενο σε αυτούς αρχικά για βοήθεια και έπειτα στους αρμοδίους φορείς. Ο Berkowitz (1984 νέο-συνειρμική ανάλυση) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι εξίσου σημαντικός παράγοντας για την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, είναι και η βία που προβάλλεται από τα ΜΜΕ: οι εικόνες βίας που παρακολουθούμε είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε ενεργοποίηση της βίας όταν αντιμετωπίζουμε διάφορα γεγονότα κατά την

διάρκεια της ζωής μας. Μπορούμε να αντιληφθούμε πως θα μπορούσε να λειτουργήσει κάτι τέτοιο σε παιδιά μικρής ηλικίας ή εφήβους. Η θέαση της βίας αν είναι αδύνατον να αποφευχθεί από τα παιδιά (πράγμα δύσκολο, μια που και τα παιδικά προγράμματα την εμπεριέχουν), θα πρέπει να γίνεται με εποπτεία και να δίνονται οι ανάλογες εξηγήσεις στο παιδί.

Πέρα όμως από την ευθύνη φορέων, ΜΜΕ και γονέων, φέρουμε ευθύνη και όλοι μας, ως πολίτες, είμαστε ή όχι γονείς. Όταν κυριαρχεί σε όλα τα επίπεδα της ζωής μας, στον δημόσιο, στον πολιτικό και ιδιωτικό διάλογο, η αγένεια και η αμετροέπεια, το γεγονός αυτό δεν αποτελεί λεκτική βία? Δεν αποτελούμε όλοι εμείς πρότυπα? Και πόσο δύσκολο είναι αλήθεια το πέρασμα από την αγένεια και την ασέβεια απέναντι στον συνάνθρωπό μας, να φτάσουμε σκαλοπάτι-σκαλοπάτι στην λεκτική, ψυχολογική και σωματική βία.

Βασίλης Ταξόπουλος

Κοινωνιολόγος-Μεταπτυχιακός φοιτητής ΠΜΣ Εγκληματολογίας

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ένας τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού μπορεί να αποτελέσει η διαμεσολάβηση και συγκεκριμένα η διαμεσολάβηση μεταξύ συνομηλίκων (peer mediation). Η διαμεσολάβηση μεταξύ συνομηλίκων γίνεται από ειδικά εκπαιδευμένους μαθητές διαμεσολαβητές ούτως ώστε να επιλυθούν οι διαμάχες μεταξύ των συμμαθητών τους. Στη διάρκεια της διαμεσολάβησης οι εμπλεκόμενοι μαθητές λένε ο καθένας τα γεγονότα από τη δική του οπτική γωνία και εκφράζουν τα συναισθήματά τους ο ένας για τις πράξεις του άλλου χωρίς διακοπές από τους ίδιους ή το διαμεσολαβητή και στο τέλος καλούνται να επιλέξουν μία κοινά αποδεκτή λύση στη σύγκρουση. Τα προγράμματα διαμεσολάβησης βελτιώνουν την ικανότητα των μαθητών να επιλύουν συγκρούσεις, ενισχύουν τη δημιουργικότητα και τη συνεργασία τους κλπ. Προγράμματα βασισμένα σε διαφορετικά μοντέλα διαμεσολάβησης τρέχουν κατά χιλιάδες σε πάρα πολλές χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, όπου με βάση στοιχεία που συνέλεξε μέχρι το 2012 ο Συνήγορος του Πολίτη λειτουργούν προγράμματα διαμεσολάβησης σε 10 σχολεία.

Πέννυ Υφαντή

Ψυχολόγος, Τελοióφοιτη φοιτήτρια ΠΜΣ Εγκληματολογίας

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κατά την άποψή μου, το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, που ανέδειξε με τις έρευνές του ο ψυχολόγος Dan Olweus, πριν να γίνει θέμα δικαιοσύνης, είναι θέμα παιδαγωγικό και ψυχολογικό. Το ερώτημα είναι γιατί στην Ελλάδα δεν χρησιμοποιούμε ψυχολόγους στα σχολεία αλλά ζητάμε βοήθεια ψυχιάτρων ή αστυνόμων;

Παναγιώτης Φλώρος, Κοινωνιολόγος

Μεταπτυχιακός φοιτητής ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Επειδή σε τέτοια φαινόμενα οι αντιδράσεις τείνουν να έχουν "εξουδετερωτική" χροιά, καιρός θα ήταν να δοθεί "χώρος" σε εξειδικευμένο προσωπικό από τις πρώτες βαθμίδες εκπαίδευσης, το οποίο με μεθοδευμένες πρακτικές θα αποτρέπει κατά το δυνατό την καλλιέργεια μίσους και αντιπαλότητας, διαφοράς και εμμονής με το διαφορετικό, ώστε να μη χρειαστεί να εφαρμόζονται πρακτικές "εκδικητικής" μηδενικής ανοχής αλλά προληπτικής, έχοντας ως βασικό αξίωμα την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η περιστασιακή πρόληψη που χαρακτηρίζει τη σημερινή εποχή υποβόσκει κινδύνους, καταλήγοντας να κάνουμε λόγο για αύξηση των ποσοστών βίας και εγκληματικότητας, δημιουργίας απρόσωπων και ψυχρών κοινωνιών μέσα σε ένα πλαίσιο δημοκρατικής κοινωνίας ευρωπαϊκών προδιαγραφών.

Κατερίνα Χαμαλέλη, Κοινωνιολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια,

ΠΜΣ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Δυστυχώς, το σκίτσο του Ηλία Μακρή (<http://www.kathimerini.gr/807629/sketch/epikairothta/politikh/skitso-toy-hlia-makrh>)

δείχνει την άσχημη πραγματικότητα που αντιμετώπιζε ο Βαγγέλης Γιακουμάκης. Η κοινωνία του όπλισε τα χέρια ώστε να πάρει την ίδια του τη ζωή. Οι διαπληκτισμοί με την οικογένεια για τους βαθμούς, τα βάνουσα «καψώνια» από τους alpha males συμφοιτητές και η επιδεικτική αδιαφορία των υπολοίπων για το τι συνέβαινε βασάνιζαν τον 18χρονο. Αυτό το παιδί δεν μπορούσε να στραφεί σε βοήθεια, ήταν όλοι εναντίον του, ακούσια ή εκούσια.

Ανέκαθεν υπήρχαν αθώα «πειράγματα» σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες μεταξύ συμμαθητών ή συμφοιτητών, όμως τα τελευταία χρόνια, έχουμε ολοένα και περισσότερα σοβαρά κρούσματα bullying, αυτού του νοσηρού φαινομένου που μέσα σε λίγα χρόνια μας στέρησε άλλο ένα παιδί. Είναι, λοιπόν, επιτακτική ανάγκη να αλλάξουμε νοοτροπίες και συμπεριφορές ως κοινωνία-γιατί η αυστηροποίηση των ποινών δεν καταφέρνει τίποτα-, διαφορετικά θα θρηνήσουμε και άλλους Βαγγέληδες.

Γεώργιος Αλέξ. Χασάπης

Εκπαιδευτής Ενηλίκων

Φοιτητής Β΄ Έτους Σπουδών Μεταπτυχιακού Προγράμματος Εγκληματολογίας του

Παντείου Πανεπιστημίου

Στην κοινωνία της διακινδύνευσης, όπου σταδιακά επικρατεί ο νόμος του ισχυρού (ή της ζούγκλας καλύτερα) νομοτελειακά υφίσταται και εκφοβισμός “Bullying” του ανίσχυρου από τον ισχυρό. Χωρίς η ισχύς να πηγάζει αναγκαία από την οικονομική δύναμη, αλλά από μια πλειάδα παραγόντων, όπως ενδεικτικά αναφέρονται η φυσική – σωματική δύναμη, η συναισθηματική σχέση και τρωτότητα, η ευαισθησία, η υπηρεσιακή σχέση και εξάρτηση, κ.α. Το ερώτημα, το οποίο θα πρέπει όμως να μας απασχολεί περισσότερο είναι το πώς θα αντιμετωπίσουμε τον εκφοβισμό και συνακόλουθα το φόβο, ο οποίος απορρέει από αυτόν. Η ανάπτυξη σειράς πρωτοβουλιών, προσανατολισμένων στο να αλλάξουν τη συνολική μας θεώρηση και παιδεία γύρω από το όλο θέμα, θα μπορούσε να είναι η καλύτερη δυνατή απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα, παρέχοντας άμεσες λύσεις στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού “Bullying” των ανήλικων και όχι μόνο ατόμων, σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο. Γιατί ορθολογική λύση δεν είναι το να καταγγέλλεις και να καταδικάζεις κάθε μορφής εγκληματικό φαινόμενο όταν φτάνει στο αποκορύφωμα του, περιγράφοντας ως επί το πλείστον τα κακώς κείμενα και αφορίζοντας τους πάντες και τα πάντα, ως άλλος Πόντιος Πιλάτος, αλλά να διατυπώνεις απόψεις για το πώς θα το αντιμετωπίσεις (σε προληπτικό και κατασταλτικό επίπεδο) συνολικά, αποτελεσματικά και ως αρμόζει σε ένα δυτικά οργανωμένο Κράτος, Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κράτος, το οποίο θα πρέπει να έχει ως Βασική Αρχή το σεβασμό και την προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Ανθρώπων από οποιασδήποτε μορφής εκφοβισμό “Bullying”.

Για να αντιμετωπίσεις λοιπόν το κάθε μορφής “νταηλίκι”, σχολικό ή μη, οφείλεις να εμπλέξεις τόσο τους άμεσους πρωταγωνιστές του (νεαρούς κυρίως δράστες - θύματα), όσο

και εκπροσώπους των Φορέων Κοινωνικού Ελέγχου (ανεπίσημους – οικογένεια, παρέες και επίσημους – σχολείο, τοπική αυτοδιοίκηση, αστυνομία, δικαιοσύνη), χωριστά και μεταξύ τους, μέσω της διαδραστικής εκπαιδευτικής διαδικασίας και επικοινωνίας τους, με στόχο αφενός την ανάπτυξη όλων των απόψεων και των μοντέλων θεώρησης σχετικά με αυτή την ιδιότυπη μορφή εγκλήματος (είδη, τρόποι εκδήλωσης του φαινομένου, θυματοποίηση, άρνηση καταγγελίας, αντιμετώπιση ή μη), αφετέρου τη ζύμωση τους και την διατύπωση κοινά αποδεκτών προτάσεων για την αντιμετώπιση του.

Η αυτό – υποκινούμενη μάθηση μπορεί να ενεργοποιήσει όλους τους εμπλεκόμενους φορείς ή μη και να τους ευαισθητοποιήσει στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού, εξισορροπώντας τις όποιες διαφορές υπάρχουν, καλλιεργώντας την επικοινωνία, την αγάπη και την ομοψυχία έναντι της απομόνωσης, του μίσους και της κακεντρέχειας .

Η σύσταση ομάδων εργασίας, αποτελούμενων από μαθητές και φοιτητές στις σχολικές και πανεπιστημιακές κοινότητες της Χώρας, υπό την καθοδήγηση των Πανεπιστημιακών Δασκάλων, σε συνδυασμό με τη σύσταση ομάδων εργασίας από αρμόδιους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, της αστυνομίας, της δικαιοσύνης και των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, οι οποίες αρχικά θα λειτουργήσουν χωριστά και εν συνεχεία από κοινού, θα οδηγήσει μέσα από την καθημερινή ενεργητική ενασχόληση με το φαινόμενο, στη διατύπωση προτάσεων, οι οποίες θα προάγουν τη σημασία της ορθής λειτουργίας της κοινότητας, μέσω της αλληλεγγύης, στην αντιμετώπιση των κάθε λογής “νταήδων”.

Ακόμα, η ουσιαστική ενασχόληση με το φαινόμενο και την αντιμετώπιση του, θα είναι ικανή να δώσει οριστικό τέλος στις επιφανειακές, καιροσκοπικές, βαθυστόχαστες και γενικόλογες απ’ όλους, κριτικές, οι οποίες συνήθως έλκουν τις αιτιάσεις του στην αναγκαιότητα της πεντάλεπτης προβολής τους, ενώ παράλληλα θα συμβάλει στην αποβολή της μνήμης χρυσόψαρου, η οποία καλλιεργείται συστηματικά, στη μεταπολιτευτική Ελληνική κοινωνία της επικράτησης των τηλε-Clouseau, των τηλε-εισαγγελέων και των τηλε-δικαστών.

Τα αποτελέσματα αυτών των ομάδων εργασίας αφού συγκεντρωθούν από τα αρμόδια Υπουργεία (Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) και μελετηθούν, θα μπορέσουν να οδηγήσουν στην ανάληψη πρωτοβουλιών νομοθετικού και μη περιεχομένου (ημερίδες ενημέρωσης, μελέτη περιπτώσεων, κοινά εκπαιδευτικά προγράμματα), ικανών να αποτρέψουν εν τη γενέσει του τον εκφοβισμό, επειδή πρωτίστως θα έχουν τοποθετήσει τους εμπλεκόμενους στο όλο πρόβλημα, εντός του, και όχι απέναντι

του. Επιπλέον, θα τους έχουν παράσχει τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τις δικές τους προτάσεις για την αντιμετώπιση του, παρέχοντας επιπλέον κίνητρο για την υλοποίησή τους. Στη δοκιμαζόμενη από την πρωτόγνωρη οικονομική και κατ' επέκταση ανθρωπιστική κρίση, Ελληνική κοινωνία, τα ανωτέρω μπορεί να φαντάζουν ιδεατά, πλην όμως μπορεί και πρέπει να αποτελέσουν την απαρχή μιας διαφορετικής νοοτροπίας στην όλη προσέγγιση και επίλυση των πολύπλοκων προβλημάτων της, μέσω της ενεργοποίησης, ευαισθητοποίησης και συμμετοχής των μελών της. Χωρίς αφορισμούς και ευχολόγια, αθυρματικού χαρακτήρα και περιεχομένου και με γνώμονα ότι στη βία απαντάς με επιχειρήματα και όχι με βία.